

Ksaver Meško.

Legenda o cerkvi pri Mariji na Zili.

začetku sedemnajstega stoletja je bilo. Grof Ludovik, gospod groteneski in bekštajnski, je stal v mladem avgustovskem jutru ob visokem oknu na svojem gradu Landskron — še dandanašnji krasi njega slikovite razvaline strmo skalovje v tistem trikotu, ki ga tvori cesta, hiteča iz Beljaka proti Vrbskemu jezeru in proti Celovcu, s cesto, tekočo proti Osojskemu jezeru.

Mrko strmi približno štiriintridesetletni grof v dolino pod gradom. Jutranje solnce razsipava kakor najhujši zapravljivec svoje zlato na vse strani, kakor da hoče z njim razveseliti ves svet, vse žive in mrtve stvari. Njive in loge na beljaškem polju obliva s svojim bogastvom, vse stolpe v mestu in strme strehe mestnih hiš posipa z njim v rado-

darni razkošnosti. Okna predmestnih hiš se vsa radostno lesketajo ob ti razsipnosti nebesnega kneza. Vse je, kakor da strmé velike, jasne oči vesele gor v grad in voščijo mogočnemu gospodu napol razposajeno, napol ponižno in pokorno: »Dobro jutro, žlahtni gospod grof!«

A mrki vitez se bore malo briga za te prijazne pozdrave. Oči, mračno begajoče semintja čez solnčno pokrajino, komaj vidijo vso to zlato jutranjo lepoto. Občudujejo je ne, še manj se je pa radujejo. Tudi ko mu pohité oči nekajkrat počez in podolž po njivah in travnikih pod gradom, po lepi, obsežni in rodovitni grajski zemlji, se je pravnič ne razveselé. Le huje ga zapeče v srcu, ko pomisli: »Komu zapustiš vse to? Ali — onemu?«

Zdrzne se, kakor da nenadoma začuti ob srcu pekočo bolečino. Goste, črne obrvi se mu naježijo še huje. S stisnjeno pestjo srdito udari po široki hrastovi polici ob oknu, kakor da mu je ona zadela ta bodeči vbodljaj v srce in mu razburkala v duši še močnejše valove gneva.

Tako je ves prevzet od srda, da niti ne sliši, ko nekajkrat boječe, oprezno potrka, in se čez čas tiho, polagoma in previdno odpró velika hrastova vrata. Zato se tudi ne okrene, ko boječe vstopi vitka, mlada gospa in s počasnimi, oklevajočimi koraki stopa čez dolgo sobo.

Gospa grofica je slutila, da bo našla grofa pri najslabši volji. Saj je vedela, da se srdi nanjo od trenutka, ko je videl nje prvorojenčka

— prvič in zadnjič. Z divjim pogledom jo je ošvignil tedaj, da je od strahu zaprla oči. Zakaj le predobro je poznala njegovo divjo нрав, neukrotljivo njegovo jezo. Zato ji je za hip zastalo srce v mrzli grozi ob misli: »Zdajzdaj plane name in me v svojem srdcu ubije.« A se je ne pričakovano okrenil in je odšel, brez zle besede sicer, a tudi brez vsake dobre in tolažeče, ki bi je bila tedaj ona tako potrebna.

Vseh štirinajst dni odtedaj se nista videla.

Zato se bliža zdaj možu tako strahoma, neodločno, kakor da se hoče zdajzdaj ustaviti, se naglo obrniti in zbežati iz sobe in iz močeve bližine. Z obema rokama objame mali zlati križec na prsih, dar rajne matere. Stiska ga med drhtečimi prsti in ga pritiska na prsi, kakor da upa, da se ji srce iz njega čudežno navzame poguma in moči.

»Gospod Ludovik!« Grof se ob znanem glasu naglo, osupel okrene.

Za hip onemi od srda, ko zagleda grofico. Nekoliko blede lice, obrobjeno z gosto, kratko črno brado, se mu zalije s krvjo — grofica to opazi s strahom, ker vé, da spet prihaja naval divje njegove jeze. Trepetaje čaka, da jo zapodi s srditimi besedami.

A gospod Ludovik se danes premaša. Ko vidi mlado ženo pred seboj tako blede in potrto, ko vidi njen solzni, preseči pogled, s silo zaduši vse ostre, osorne besede, ki mu jih udihava prva jeza. Prevzame ga tudi nekaka radovednost, kaj važnega mu ima povedati žena, da si je upala priti k njemu. Zakaj nekaj izredno važnega mora biti, sicer bi gotovo ne bila prišla. — Obrne se napol od nje in čaka.

»Šla bi danes k Mariji na Zili; če vam ni neljubo, gospod Ludovik?« zaprosi s tihim, plašnim glasom grofica.

»Konji stoje v hlevu. Zapovejte, da jih vprežejo,« pritrди mrzlo, a nekako osuplo grof, ne da bi pogledal soprogo.

»In otroka bi vzela s seboj,« komaj slišno dahne grofica.

Kakor da ga je zadel nenaden, močan udarec, se grof bliskovito okrene k soprogi.

»Otroka? Haha! Lahko! V Dravo ga vrzite spotoma!« reče hripavo. Stopi potem nekaj korakov proti grofici, kakor da jo hoče v besni jezi, ki mu je spet vzela vso razsodnost, napasti.

Grofica se plašno umakne.

»Ne srdite se, gospod Ludovik!« milo zaprosi in po bledih licih se ji usujejo svetle solze. »Poslušajte me! Sanjalo se mi je to noč, da naj grem z detetom k Mariji na Zili. Tam da mi bo pomagano. Peš naj poromam tja. Zato vas zahvaljujem za vašo prijazno ponudbo — ni treba voza.«

Tiho je nekaj hipov v sobani. Grof strmi nemo predse in si nemirno gladi brado. Kakor se zdi, so ga grofičine besede nekako zmedle. Zdaj pač razmišlja o tem nenavadnem, kar je bil pravkar šlišal.

A nenadoma se rezko zasmije.

»Haha, to se vam je sanjalo, gospa Barbara Elizabeta? Lepa božja pot h kupu razvalin! Leta 1580., ko se je cerkev porušila, res še niste

bili tukaj. A če še niste videli, da cerkve na Zili ni več, pogledajte kar tukaj skozi 'okno! Par razdrapanih zidov, ki se danes ali jutri tudi lahko poderó, vidite. Sicer sama groblja!»

»Vem, gospod Ludovik. A sanjalo se mi je tako živo, da je otrok tam ozdravel! Ne morem se obraniti upanja, da mi hočeta Bog in Marija tam pomagati. Koliko sem že premolila! In koliko — pretrpela!»

Zadnje besede je grof bolj uganil nego slišal, ker so se izgubile v boleznem joku.

»Vzemite dva oborožena služabnika s seboj,« odloči gospod Ludovik in se obrne še bolj v stran, da ne vidi ženinih solz. »In dojiljo ali kako drugo služkinjo. Sami vendar ne boste nosili onega — onega — a saj ni moj otrok!«

Zadnje besede je zavpil in naglo stopil k oknu.

Grofica se vsa strese. Le predobro začuti odurno in strašno sumnjo, ki je izzvenela iz teh moževih besedi. Polagoma, ker je bila od boli in strahu malone vsa odrevenela, privzdigne roke. Drobní prsti se ji spet oklenejo zlatega razpelca na prsih. Tesno ga pritisnejo na trpeče srce.

Čez hip, ko premaga najhušo boleost, dé vdano in pohlevno: »Pa pojdemo! Hvala vam, gospod Ludovik. Z Bogom!«

S sklonjeno glavo odide iz sobe. Rame ji nalahko podrhte vajo od joka.

Grof ni odzdravil na njeno slovo in ni pogledal za njo. Naslonil se je čez okno, daleč vun, kakor da si želi mnogo mnogo svežega zraka, da ga jeza in boleost ne zadušita. Močne prsi se mu naglo, visoko dvigajo. Polglasno hrope, tako ga spet muči stara njegova napaka, silna jeza. A ne more je ukrotiti ob misli na dete — misli, ki mu kakor težak kamen leži na srcu že vseh štirinajst dni od otrokovega rojstva sèm in mu ne da miru ne ponoči, ne podnevi.

Kako se je veselil svojega prvorojenca, kako težko je pričakoval vsa ta štiri leta, kar je poročen, potomca in dediča svojih gradov in širnih posestev! Ko mu je po letih težkega čakanja žena priznala, da se mu vendar kmalu izpolni srčna želja, kako je bil tedaj ves srečen! Sporočil je to veselo novico takoj bratu Antonu v Gradec in ga je naprosil, naj bi bil on otroku krstni boter — zakaj fant mora biti, o tem niti dvomiti ni maral. Sestavil je bil že načrte za razkošne gostije in blesteče viteške igre, ki jih priredi ob tej krstni slovesnosti.

A dan otrokovega rojstva ga je pahníl iz nebes najlepših upov in najslajšega pričakovanja v noč in pekel najgorjega obupa. Otrok, s kožo kakor hrastova skorja! Kdaj je že kdo videl tako dete? In njegovo dete — dete enega najodličnejših plemenitašev v deželi! Ogaben nestvor proti otroku najzadnjega njegovih podložnikov! »Ali je to človeški otrok, ali ima dušo?« se je vpraševal v dvomih, ko mu je stari logar Emanuel — sumí, da je napeljala starca na to grofica! — pred nekaj dnevi previdno omenil, ne bi li kazalo, da pokličejo iz Beljaka frančiškanskega gvardijana, da krsti dete natihem in skrivnem.

Dasi mu je stari poštenjak Emanuel med vsemi služabniki najljubši in sme izreči marsikako besedo, ki je drugi ne bi smeli, ga je tedaj vendar ostro zavrnil. Kako ga ne bi? Saj ga mora biti preveč sram takega potomca pred vsakomur! In zdaj ga naj pokaže patru gvardijanu? Ali bo pater molčal? Ali ne izve vse mesto! Če že ne ve? — — —

Grof zaječi, tako ga speče ta misel na sramoto, ki je dolgo itak ne bo mogel prikrivati, če ni že splošno znana. Zakrije si oči z rokami, kakor da se hoče tako obraniti strahov, ki silijo vanj od vseh strani.

A misli mu v srcu neusmiljeno kljuvajo dalje.

Odkod vendar na otroku ta strašna pokaženost, ki ji ni videl še nikjer in nikdar enake? Emanuel je ugibal, če znabiti odtod, ker je grofica tako rada posedala pod hrastom na grajskem dvorišču? Ukazal ga je takoj posekati. Ves les in vse vejevje do zadnje šibice je dal zložiti na grmado in sežgati. Peči ni vreden! A kaj je bilo s tem pomagano? Dete je ostalo iste nakaznosti: vse lice in vse drobno telo pokrito z raskovo, gubasto in razpokano kožo kakor lub starega doba!

Drugokrat je Emanuel sporočil, da je nekoč v usodnem času brezdomno proklela stara ciganka, čarovnica, grofico in kličala na njo ves srd božji. Ciganko so namreč zasačili hlapci pri tatvini in jo zato pretepli. Torej se ji ni zgodila nobena krivica. Pa bi mogel Bog, če res je v nebesih in neskončno moder, kakor uče njegovi služabniki-duhovniki, grožnje in kletve take ženske uslišati? Kje bi bila njegova pravičnost, če bi nedolžnega za tako malenkost takó strašno kaznoval? Kakšen Bog bi bil to? Sicer pa on itak ne veruje v Boga! Več let že ne, odkar je bival nekaj časa zunaj v Nemčiji in se je tam seznanil z učenimi in prosvetljenimi možmi. Ti so mu dokazali, da Boga ni. Ni mogoče, da bi bil! A če bi bil dozdej veroval vanj, zdaj ne bi mogel in ne maral več. A vendar! Skoro nekako želi, da bi Bog bil. Samo, da bi se mogel srditi nanj, da bi mu mogel na kak način pokazati svoje sovraštvo, ker ga je udaril tako strašno s tem detetom...

Zaškriplje z zobmi v onemogli jezi, zagrozi s pestjo proti nebu: »Če si tam gori, vedi, da te sovražim!«

A nebo se boči nad gradom in nad vso krajino sinje in mirno, kakor da siplje Bog čez svet sam blagoslov navzlic vsej nehvaležnosti, s katero mu vrača svet premnoge dobrote.

Ker se mogotec ne more znesti nad Bogom, mu sledé razvnete in razbolele misli spet ciganki. Ah, ko bi jo dobil! V hipu bi visela na lipi pred grajskim obzidjem... Ne! Konju bi jo dal privezati za rep, mlademu žrebcu, ki še nikoli ni čutil jezdeca na sebi. Naj bi divjal z njo z gradu dol v dolino, širom in križem čez polja, kamor bi hotel. To bi bila kazen! In vendar še majhna v primeri z njegovo nesrečo.

(Nadaljevanje.)

